

Nr 47.

Ankom till Riksdagens kansli den 8 april 1910 kl. 4,30 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om vidtagande af åtgärder i syfte att för obemedlade underlätta förvärf af jord från statens domäner till småbruk. (2:a A.)

I en inom Första kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling öfverlämnad motion (nr 18) har herr *J. Nilsson* hemställt om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att det täcktes Kungl. Maj:t för Riksdagen framlägga förslag om, att jord till småbruk måtte från statens domäner kunna försäljas till obemedlade, men i öfrigt till småbrukare väl kvalificerade personer, på sådana villkor, att hela köpeskillingen under viss tid finge innestå mot möjligast billiga ränta.

Till stöd för sin framställning har motionären anfört följande:

»Oaktadt allt som åtgjorts och åtgöres för att underlätta för mindre bemedlade att förskaffa sig jordbrukslägenheter, och oaktadt senaste Riksdag på förslag af Kungl. Maj:t fattade särdeles viktiga beslut i nämnda afseende, kan dock frågan om underlättandet af nya småbruks bildande icke anses tillfullo löst. Frågan är för vårt land och folk af så oerhörd betydelse, att det icke bör förvåna, att den alltjämt framkallar nya uppslag och att dessa uppslag framföras till Riksdagens och regeringens pröfning.

Genom statens egnahemslånerörelse samt genom de vid förra riksdagen fattade besluten om upplåtelse af småbruksjord från statens domäner, torde, äfven om ännu åtskilligt återstår att önska ifråga om formerna för småbrukslåns erhållande samt om dessa lånesummors storlek m. m. på ett i stort sedt tillfredsställande sätt tillfälle hafva blifvit beredt för de med ett mindre kapital försedda arbetare, som önska blifva småbrukare, att förskaffa sig jord till småbruk. Hvad som tilläfventyrs ännu i detta afseende kan återstå att önska, torde i sinom tid blifva utredt från i detta afseende sakkunnigt håll.

Men fråga kan vara, om icke tillfälle till anskaffande af småbruksjord borde beredas äfven sådana arbetare, som äro alldeles utan tillgångar utöfver nödigt bohag och dylikt eller i alla händelser icke förfoga öfver besparingar i den utsträckning, att de kunna förslå till erläggande af någon del af köpeskillingen för jord och uppförandet af nödiga byggnader, där sådana icke finnas.

Uppenbart är, att denna fråga icke är löst och att den största försiktighet måste iakttagas ifråga om att förhjälpa alldeles medellösa eller i det närmaste medellösa personer att blifva småbrukare. Skälen härför torde ligga i så öppen dag, att de icke behöfva närmare utvecklas. Men å andra sidan måste medgifvas, att det förhållandet, att en arbetare icke kunnat förskaffa sig några nämnvärda besparingar långt ifrån alltid beror på bristande flit eller bristande ekonomisk omtanke. Äfven en mycket duglig och sparsam arbetare kan genom familjeförhållanden o. d. hafva varit förhindrad att lägga af någon del af sin arbetsförtjänst; likaså kan det mycket väl hända, att en arbetare som under sin ungdom varit mindre omtänksam, kan vid mognare år blifva särdeles skötsam och ordentlig, och utan tvifvel skulle utaf många dylika medellösa eller nästan medellösa arbetare kunna blifva utmärkta småbrukare, hvilket ju skulle vara till uppenbar välsignelse ej blott för dem själfva utan ock för det allmänna.

Från skilda håll ha också kraf blifvit framställda, att förhållandena skulle ordnas så, att tillfälle bereddades äfven i det närmaste alldeles obemedlade arbetare, som kunde anses inneha nödiga kvalifikationer i öfrigt, att förskaffa sig småbruk.

Nationalföreningens mot emigration insamling till en småbrukarefond afser ju ernående af detta ändamål; uppslaget har omfattats med mycket intresse och åtskilligt kan ju vinnas på den vägen; men några resultat i så stor skala, att de kunna få större social betydelse, torde på den vägen knappast vara att vänta.

Inom Andra kammaren ha vid upprepade tillfällen förslag väckts, att vinna det antydda syftemålet genom införandet af en ny form för upplåtelse af statsjord till småbruk, »den tryggade besittningsrätten», hvarigenom vid upplåtelse af jord från statens domäner någon köpeskillning icke af den blifvande småbrukaren skulle behöfva erläggas.

Såsom skäl för införande af denna nya upplåtelseform, som man, att döma af i Andra kammaren 1908 väckt motion om inställande af all försäljning af statens jord till småbruk, afsåg skulle bli den enda upplåtelseformen, men som, enligt motionerna i samma kammare under

förliden riksdag ifrågasattes blott som ett alternativ, ha anförts hufvudsakligen följande: besittningsrättsformen skulle underlätta anskaffandet af småbruk för obemedlade eller mindre bemedlade; genom att dylika småbruk ej skulle kunna bli föremål för spekulation, skulle man ha garantier, att de för all framtid skulle bevaras som småbruk; för den händelse att staten skulle i framtiden behöfva återförvärfva den sålunda utlämnade jorden, skulle sådant lätt kunna äga rum. De två senare skälen förtjäna föga afseende ty uppenbart är, att för öfverskådlig framtid spekulationer i att sammanslå småbruk till större jordbruk af ekonomiska skäl äro otänkbara och hvad statens återförvärfvande af jorden beträffar, så finnes ju expropriationsrätt för allmänna ändamål. Däremot kan det förstnämnda skälet icke fränkännas berättigande, ty det är gifvet, att nybildningen af småbruk skulle underlättas, om ingen köpeskilling behöfde erläggas.

Men det är ej uteslutet, att detta underlättande skulle i lika hög grad kunna ske utan införande af besittningsrättsformen, mot hvilkens användning i vidsträcktare mån tungt vägende invändningar kunna framställas.

Först torde då böra anmärkas, att bakom ifvern för besittningsrättens införande torde ligga ej blott de nyss anförda motiven utan också i ganska vidsträckt mån principiell förkärlek för statens öfvertagande af jordäganderätten. Att lösa frågan på besittningsrättens grund skulle därför vara att skapa precedensfall till förmån för dylika teorier. Af större betydelse äro emellertid de praktiska och sociala betänkligheter, som möta. Det är obestriddigt, att kärleken för den egna torfvän är djupt rotad hos vårt folk och att jordbruk med full äganderätt i regel skötas bäst. Än viktigare är emellertid den synpunkten, att samhället behöfver garantier för att de, som bruka jorden, ej i onödan och vid första motgång lämna densamma för att sköta lättare förvärf, och sådana garantier lämna endast den fulla äganderätten. Slutligen skulle skapandet af en ny jordbrukareklass med besittningsrätt ytterligare splittra bondeståndet och försvaga dess politiska och sociala ställning, hvilket ingalunda vore en fördel.

Dessutom skulle besittningsrättens form för upplåtelser af obebyggd kronojord föga hjälpa en medellös arbetare i hans sträfvan att skaffa ett småbruk, ty byggnaderna kosta i de flesta fall mer än jorden och att, som i en motion i Andra kammaren under förra årets riksdag föreslogs, staten skulle uppföra byggnaderna och upplåta både byggnader och jord med ärftlig besittningsrätt, skulle uppenbarligen bli för staten oerhördt kostsamt och till sina konsekvenser betänkligt.

En utväg att lösa frågan med ernående af både besittningsrättens och äganderättens fördelar ligger emellertid nära till hands och har denna utväg blifvit anlitad vid egnahemsbildningen i Preussen. Staten skulle ju kunna sälja jord till blifvande småbrukare och låta hela köpeskillingen stå inne en viss tid, t. ex. fem år samt därefter upptaga en lindrig amortering, som på ansökan kunde möjligen ytterligare uppskjutas och vid försäljning af enbart oodlad jord borde denna de första åren äfven lämnas räntefri. Det är sannt att staten under tiden innan amortering skett, skulle löpa en viss risk, men då staten hade jorden i säkerhet och köparen säkerligen ganska snart skulle börja förbättra densamma blefve risken minimal och i alla händelser ej större än vid upplåtelse med besittningsrätt. I afseende på kostnaderna för uppförande af byggnader, blefve det ju äfven nu svårigheter för den alldeles obemedlade, men ej på långt när så stora, som om han skulle bygga utan att själf äga grunden, ty utsikterna att erhålla lånehjälpen blefve onekligen större. Det är ganska troligt, att om bestämmelser i här antydd riktning genomfördes, skulle en hel mängd spekulanter anmäla sig för köp af statsjord till småbruk, och torde de å kronodomänerna befintliga torpen, som därtill äro lämpligt belägna, först böra komma i fråga och därefter lämpliga delar af större egendomar, som sålunda kunde nedbringas till en storlek, som kunde möjliggöra deras utarrenderande eller försäljning på för staten fördelaktiga villkor. Att ett noggrant urval bland de anmälda spekulanterna borde göras i afseende på deras duglighet och lämplighet faller af sig själf. Arealen af statens ägande jord skulle säkerligen komma att jämförelsevis hastigt minskas, hvilket ur vissa synpunkter kanske icke skulle vara till fördel; men de i sinom tid inflytande amorteringarne böra användas till inköp af skogsegendomar och egendomar med till skogsodling lämpliga kalmarker, från hvilka egendomar sedan borde i sin ordning försäljas till småbruk lämplig jord, så att, på samma gång som nybildningen af småbruk icke behöfde upphöra, statens omsorg af skogsodlingen kunde utsträckas.»

*Utskottets
yttrande.*

I öfverensstämmelse med vid sistlidne års riksdag fattadt beslut i ämnet har den 31 december 1909 utfärdats en kungl. kungörelse angående förändrade grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar, nämligen: för statsverkets räkning utarrenderade jordbruksegendomar, inköpta skogsegendomar och öfriga kronan tillhöriga skogsegendomar i andra län än de sex nordligaste. Samma dag har Kungl. Maj:t i nådigt bref till domänstyrelsen meddelat föreskrifter

att lända till efterrättelse i fråga om dylika lägenhetens upplåtande. Enligt moment 14 i nämnda kungörelse skall, därest köpare af jordbrukslägenhet finnes böra medgifvas rätt att erlægga köpeskillingen genom afbetalningar, hvilket tillkommer vederbörande länsstyrelse att bestämma, en tiondedel erläggas kontant vid köpehandlingens upprättande eller ock vid tillträdet, om borgen för dess betalning ställes. Återstoden af köpesumman skall uppdelas i två lika delar, en stående del och en amorteringsdel, å hvilken senare köparen skall, intill dess densamma blifvit till fullo gulden, erlægga en annuitet af sex för hundra, hvarvid såsom ränta räknas 3,6 för hundra å det oguldna kapitalbeloppet af amorteringsdelen. Amorteringsskyldigheten inträder med fjärde året efter utgången af det kalenderår, under hvilket tillträdet ägt rum, dock må i fråga om lägenhet, som vid upplåtelsen är *till större delen ouppodlad*, amorteringsskyldighetens inträdande framflyttas intill femtonde året efter året för tillträdet. Intill dess kapitalafbetalningen börjar, skall endast 3,6 % ränta å det hela erläggas och därefter skall jämte annuiteten å amorteringsdelen ränta erläggas å stående delen, intill dess jämväl denna del blifvit till fullo inbetald. Lägenhetsinnehavaren får när som helst inbetala köpeskillingen i dess helhet och göra hvilka afbetalningar han önskar å stående delen, hvilken i hvarje fall skall vara gulden inom fem år från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras.

För att bereda obemedlade tillfälle att förvärfva egna jordbruk föreslår motionären sådan ändring i fråga om sättet för köpeskillingens erläggande, att hela köpeskillingen skall viss tid kunna få innestå. Enligt utskottets åsikt måste man emellertid fasthålla vid den fordran, man hittills uppställt, att en person, för att komma i åtnjutande af särskildt bistånd från det allmännas sida vid bildandet af eget hem, skall i någon mån kunna själf bidraga till det egna hemmets förvärfvande.

Det vore däremot önskvärdt, om man kunde genom annan lindring i betalningsvillkoren bidraga till egnahemsrörelsens utveckling. Vid föregående års riksdag väcktes ett förslag, att amorteringsskyldighetens inträdande skulle kunna framflyttas äfven för det fall att lägenheten vore *till större delen obebyggd eller i afsevärd mån ouppodlad*. Förslaget afstyrktes af statsutskottet såsom af omständigheterna icke påkalladt, då i regel egnahemslån torde kunna erhållas för byggnadernas uppförande.

Sistnämnda förslag synes emellertid utskottet tilltalande. Då amorteringen af egnahemslånet skall begynna fjärde året efter utgången af det kalenderår, hvarunder lånet utbekommit från statskontoret, vore det otvifvelaktigt till fördel för köpare af lägenhet, hvarå nyodling, grundförbättring eller nybyggnad måste äga rum i större omfattning, att få

amorteringen af köpeskillingen framflyttad till dess hans skuldbörda genom afbetalning å egnahemslånet blifvit minskad och lägenhetens afkastningsförmåga hunnit uppdrifvas.

Utskottet anser fördenskull, att fjärde stycket af moment 14 a uti åberopade kungl. kungörelse borde erhålla sådan lydelse, att icke blott då fråga är om lägenhet, som är till större delen ouppodlad, utan jämväl i andra fall, då vederbörande myndighet kan finna omständigheterna därtill föranleda, amorteringsskyldighetens inträdande må kunna framflyttas intill femtonde året efter året för tillträdet.

Härigenom skulle en så betydande förbättring i fråga om villkoren för köpeskillingsens erläggande medgifvas, att den af motionären ifrågasätta räntelindring synes mindre nödvändig.

Utskottet får alltså i anledning af förevarande motion hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af gällande grunder för åtgärder i syfte att åt mindre bemedlade och obemedlade bereda tillfälle att förvärfva egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar, att beträffande amorteringen af köpeskilling för jordbrukslägenhet anstånd må kunna medgifvas intill femtonde året efter året för tillträdet i större omfattning än nu får äga rum.

Stockholm den 8 april 1910.

På jordbruksutskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.

Reservation

af herrar *G. Jansson*, grefve *R. G. Hamilton*, *G. A. E. Kronlund* och *P. N. Bosson* mot utskottets motivering; samt

af herr *S. Linders*, hvilken ansett, att utskottet bort hemställa,

att herr *J. Nilssons* förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Det skulle här antecknas, att herr *A. H. Fahlén* icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet, äfvensom att herr *D. Persson* icke närvarit vid slutbehandlingen af ärendet.